Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Svetlana Rudzierskaia

BISERICA ORTODOXĂ

ROOSSA

Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Drag cititor 7

Aspectul interior şi exterior al bisericii
Istoria apariţiei bisericii 10
Cortul lui Moise 10
Templul din Ierusalim 10
Camera din Sion 12
Bazilici şi catacombe 13
Aspectul exterior al bisericii 16
Edificiul bisericii. Simbolica 17
Bisericile din lemn 19
Crucile de pe cupole 20
Particularităţile arhitecturii 21
Clopotniţele 38
Tip de clădiri bisericeşti speciale 39
Organizarea interioară a bisericii 45
Atriumul şi pronaosul 46
Naosul bisericii 49
Altarul 53

Iconostasul şi icoanele
Icoanele în Biserica Ortodoxă 62
Particularităţile iconografiei sfinţilor 62
Particularităţile iconografiei Maicii Domnului 67
Sfintele icoane făcătoare de minuni 72
Catapeteasma 73
Simbolica seriilor catapetesmei 76
Uşile împărăteşti 80
Organizarea catapetesmei 83

Despre clerici şi slujitorii bisericii
Ierarhia şi rangurile preoţilor 88
Slujitorii bisericii 89
Hainele şi odăjdiile preoţimii 89
Vestimentaţia clericală 91
Timpul slujbei 98
Structura slujbelor 99
Participanţii la slujbă 100
Simbolica slujbelor de bază 101
Vecernia 101
Utrenia 104

p. 266-267 Mănăstirea Horezu. Întemeiată în anii 1693-1697

Mănăstirea Curtea de Argeş. Începutul secolului al XVI-lea

Libris
Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Sfânta Liturghie 104

Rânduielile bisericeşti
Taina botezului şi mirungerii 108
Ordinea săvârşirii tainei 109
Particularităţile botezului maturilor şi pruncilor 109
Taina împărtăşaniei 112
Ordinea săvârşirii tainei 113
Pregătirea şi participarea la cuminecătură 116
Taina mărturisirii 118
Pregătirea pentru mărturisire 119
Ordinea săvârşirii tainei 120
Taina cununiei 120
Consecutivitatea generală a acţiunilor 122
Logodna 123
Cununia 123
Impedimente pentru căsătorie 125
Taina maslului 128
Pregătirea pentru săvârşirea tainei 128
Ordinea săvârşirii tainei Sfântului Maslu 129
Taina preoţiei 129

Despre rugăcine
Pregătirea pentru rugăciune 134
Sfaturi practice 138

Regulile de comportament în biserică
Intrarea şi ieşirea din biserică 142
Lumânările bisericeşti şi pomelnicele 143
Donaţii pentru biserică 146
Venerarea obiectelor sfinte 146
Comportamentul în timpul slujbei 147
Semnul crucii 150
Aplecarea capului 150
Plecăciunile 153
Participarea la procesiuni 154
Greşeli în comportament 154
Copiii în biserică 156

CUPRINS

Posturile şi sărbătorile
Posturile 160
Posturi de o zi 160
Posturi de mai multe zile 161
Postul Mare 164
Intrarea Domnului în Ierusalim. Săptămâna Patimilor 168
Sărbătorile 171
Paştele – sărbătoarea sărbătorilor 173
Crăciunul şi Botezul 176
Sărbătorile perioadei pascale 179
Troparele la sărbătoare 183

Comemorarea celor adormiţi pe veci
Calea sufletului în lumea veşnică 188
Ritualuri şi obiceiuri de înmormântare 191
Slujba înmormântării 194
Înmormântarea şi praznicul 199
Zilele de pomenire a decedaţilor 201

Primele rugăcini 206

Rugăciuni pentru diferite ocazii din viaţă 222

Anexă
Sărbătorile de Paşti 238
Nume de bărbaţi 242
Nume de femei 255

Libris
Respect pentru oameni și cărți

Sfântul Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei

ISTORIA APARIȚIEI BISERICII

Până la venirea pe lume a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Biserica Creștină avea două prototipuri: cortul, construit de către Moise, proorocul și mentorul iudeilor, și templul din Ierusalim, ridicat de către Solomon, regele evreilor (a. 970–930 î.Hr.). Conform Vechiului Testament, ambele biserici au fost create din însăși porunca lui Dumnezeu.

CORTUL LUI MOISE

Când profetul Moise a condus fuga poporului evreu din Egipt, ajungând pe vârful muntelui Sinai, a primit de la Dumnezeu Tablele (lespezi de piatră) Celor Zece Porunci, cunoscute de noi ca Decalog. Tot atunci Moise a auzit vocea lui Dumnezeu: „Și așa să înjghebezi cortul după modelul care ți s-a arătat în acest munte" (Ieșirea, 26, 30). Moise l-a construit cam într-o jumătate de an; aceasta era o construcție piramidală din țesături scumpe atârnate de stâlpi. În cort se afla Chivotul Legii, o ladă în care se păstrau Tablele Celor Zece Porunci ale lui Dumnezeu, cupa cu mana cerească, ce hrănise poporul evreu pe parcurul a patruzeci de ani de pribegie în pustiu, sceptrul lui Aaron, fratele lui Moise, desemnat să fie primul preot.

În cort, slujeau preoții. Tot acolo, profetul Moise stătea de vorbă cu Dumnezeu, ascultându-I poruncile. Cortul era locul unde se rezolvau litigii și neînțelegeri.

Construcția cortului permitea dezasamblarea, mutarea și asamblarea ulterioară. Chivotul Legii a însoțit poporul evreu în timpul pribegiei, iar atunci când evreii au pășit pe Pământul Făgăduinței cortul a fost instalat în Galgala, iar apoi mutat în Șilo.

TEMPLUL DIN IERUSALIM

Cortul proorocului Moise le-a servit evreilor timp de 480 de ani, după care împăratul Solomon a construit în Ierusalim, pe muntele Moria, o superbă biserică din piatră, unde a fost mutat Chivotul Legii cu toate lucrurile sfinte. După aceea, cortul nu mai este pomenit în Vechiul Testament.

Templul lui Solomon a fost construit în șapte ani și jumătate; în timpul sfințirii lui, din cer a pogorât un nor misterios și Solomon a auzit glasul lui Dumnezeu: „Ți-am auzit rugăciunea și cererea ta către Mine și ți-am îndeplinit toate după vrerea ta; am sfințit templul pe care l-ai zidit, ca să petreacă numele Meu acolo în veci și vor fi ochii și inima Mea acolo în toate zilele." (3 Regi, 9, 3-9). De atunci, templul din Ierusalim a devenit centrul vieții religioase a mult încercatului

Mănăstirea Ialomița. Întemeiată în secolul al XVI-lea

Clopotnița. Alba-Iulia. Construită în anii 1921–1923

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Libris
Respect pentru oameni și cărți

popor evreu. Templul înălțat de Solomon a fost distrus în anul 589 î.Hr., de hiții, în timpul invaziei lui Nabucodonosor, regele Babilonului. În anul 500 î.Hr. el a fost reconstruit, fiind numit „Al doilea Templu din Ierusalim", în care, conform Evangheliei, a propovăduit și Iisus Hristos.

Templul lui Solomon precum și cortul lui Moise erau alcătuite în interior din trei părți: curtea (ea poate fi identificată cu pridvorul Bisericii Creștine), sanctuarul (poate fi identificat cu însăși biserica) și Sfânta Sfintelor (poate fi identificată cu altarul). Similitudinea aceasta este mai mult formală, deoarece biserica și prototipurile ei din Vechiul Testament sunt implicate în slujbe în mod diferit. În așa fel, partea principală a slujbei din Vechiul Testament – sacrificiul simbolic de sânge – se producea în curte, unde se afla altarul. În Sfânta Sfintelor preotul putea intra numai o dată pe an. În Biserica Ortodoxă Creștină, principala parte a slujbei se petrece în altar și semnifică sacrificiul real, nu simbolic, al „Jertfei celei Nesângeroase" pentru iertarea păcatelor.

Adormirea Maicii Domnului

CAMERA DIN SION

În timpul vieții pământești a lui Iisus Hristos prototipul Bisericii Creștine a devenit Camera din Sion, mare și luminoasă, așa cum era în casa unde Hristos și ucenicii Săi s-au adunat să mănânce paștile. Masa lor comună a fost numită Cina cea de Taină. Atunci, în timpul mesei, Mântuitorul a luat pâinea, a rupt-o și, dându-le apostolilor, a spus: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu", apoi le-a dat și paharul cu vin, spunând: „Beți dintru acesta toți, fiindcă acesta este Sângele Meu care, pentru voi și pentru mulți, se varsă spre iertarea păcatelor" (Matei, 26, 26–28). Această transformare misterioasă a pâinii și vinului în Trupul și Sângele lui Hristos a fost numită Euharistie ori taina Sfintei Împărtășanii, care a devenit principala taină a creștinilor și fundamentul slujbei ortodoxe.

Nașterea Domnului

Camera din Sion se afla în una din casele din Ierusalim de pe dealul Sionului. Aceasta era o odaie încăpătoare, care se găsea la nivelul superior, chiar sub acoperiș, departe de gălăgia străzii. Era un loc ideal pentru adunări și rugăciuni, unde ucenicii lui Hristos au continuat să se adune chiar și după trădarea lui Iuda, când au rămas fără Învățătorul lor. În locuința din Sion a avut loc și pogorârea Sfântului Duh asupra apostolilor – eveniment care a stat la temelia Bisericii Creștine. Din Noul Testament e cunoscut faptul că apostolii și – după exemplul lor – primii creștini, deși au continuat să se roage în Templul din Ierusalim, săvârșeau taina împărtășaniei în case de locuit, unde se rugau, citeau cărți sfinte, ascultau pericopa și, la masă, în timp ce mâncau „în

respect pentru oameni și cărți

veselie şi cu inimă curată", frângeau pâinea (Euharistie). Lucrurile necesare pentru aceasta credincioşii le aduceau cu ei, şi de aceea creştinii puteau să se adune acolo unde le era mai uşor, adică puteau schimba locul adunărilor. Aşadar, în timpul apostolilor, ideea de „biserică" nu era legată de un edificiu separat, anume construit.

Imaginea camerei din Sion – „mare, aşternută gata" (Marcu, 14, 15) – figurează până acum în bisericile ortodoxe, despre ea amintind ornamentul în formă de „prosoape", care încercuieşte perimetrul peretelui bisericii la înălţimea de 1–2 m de la podea.

BAZILICI ŞI CATACOMBE

Mulţi romani aderaseră la noua religie. În scurt timp, creştinii nu mai încăpeau într-o casă obişnuită şi – numărul lor crescând repede – au început să folosească pentru rugăciuni casele romanilor credincioşi înstăriţi, precum şi clădirile-bazilici care se găseau în oraşele mari ale Imperiului Roman.

Bazilica era o clădire dreptunghiulară alungită, despărţită în interior în trei-patru nave, de rânduri de coloane, cu partea centrală înaltă şi largă.

Bazilica avea tavan plat şi acoperiş cu două pante, iar ferestrele, plasate deasupra, asigurau încăperii o abundenţă de lumină. Intrarea în bazilică se făcea pe la un capăt, în capătul opus fiind altarul, marcat în exterior cu o proeminenţă semirotundă (absidă). Construcţia amintea o navă; tipul respectiv de biserici creştine există şi în zilele noastre.

Când au început prigonirile creştinilor, bisericile le erau distruse. Atunci, adepţii lui Hristos au decis să se adune în catacombele Romei – grote subterane în tuf cu lungimea de 150–170 km.

Romanii numeau catacombele „loc de odihnă", deoarece, tradiţional, ei înmormântau acolo decedaţii. Treptat, creştinii au început să folosească numeroasele încăperi ale catacombelor nu numai pentru rugăciuni comune şi efectuarea Euharistiei, dar şi pentru înmormântarea fraţilor întru credinţă.

Bisericile din catacombe sunt monumente unice ale creştinismului timpuriu, ele având forma unei corăbii.

În partea estică a încăperii se construia o nişă semirotundă, unde erau plasate mormintele martirilor, care erau separate de restul bisericii printr-un grilaj jos.

După partea medie a încăperii urma pridvorul, destinat celor ce se pocăiau. Mormântul martirilor servea drept Sfânta Masă pentru efectuarea tainei împărtăşaniei; această tradiţie s-a înrădăcinat în creştinism pentru totdeauna: în

Arhanghelul Mihail – Mănăstirea Govora

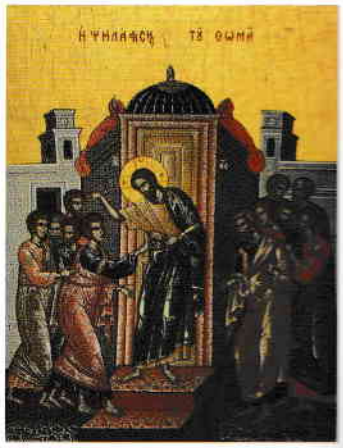

Arătarea Mântuitorului lui Toma

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Libris
Respect pentru oameni și cărți

Cruce

Botezul Domnului. Frescă a Părintelui Arsenie Boca la Drăgănescu

Mănăstirea Horezu. Vâlcea. Întemeiată în anul 1690 de domnitorul Constantin Brâncoveanu

orice biserică ortodoxă, în altar, pe Sfânta Masă, antimisul cu fragmente ale moaștelor sfinților nu lipsește niciodată.

În anul 313, la Mediolanum (Milanul de azi), împăratul Constantin cel Mare împreună cu Liciniu au semnat un edict, acordând libera practicare a creștinismului, și peste tot au început să se construiască biserici creștine propriu-zise (predominant, de tip bazilical).

Cele mai vechi lăcașuri creștine de cult construite pe pământ românesc aparțin stilului bazilical din epoca paleocreștină. Majoritatea acestor bazilici au fost ridicate mai ales în Dobrogea de astăzi (vechea Sciție Minor a Imperiului Roman) între secolele IV și VII, în vechile cetăți greco-romane: Tomis (Constanța), Callatis (Mangalia), Histria (pe malul lacului Sinoe), Dinogeția (satul Garvăn, jud. Tulcea), Capidava (satul Calachioi, pe malul Dunării, între Cernavodă și Hârșova) etc.

Sunt în general bazilici de tip elenistic, cu câte trei nave și de mici dimensiuni, construite din piatră și având uneori și diferite anexe (baptistere, cripte sau gropnițe, diaconicoane etc.). Cele mai multe au fost biserici de parohie (intra muros), iar câteva au fost bazilici cimiteriale (extra muros). Dărâmate în cea mai mare parte de avari, în secolul VII, odată cu cetățile respective, vestigiile lor (temelii, resturi de ziduri, fragmente de coloane etc.) au fost descoperite de arheologi, în urma săpăturilor începute încă la sfârșitul secolului trecut.

ASPECTUL EXTERIOR AL BISERICII

Tot în Dobrogea s-au păstrat și resturile celor mai vechi biserici de stil basilical pe teritoriul țării noastre, provenite din epoca în care provincia era organizată ca o themă a imperiului bizantin (secolul X ș.u.). E vorba de bisericuțele săpate în masivul de cretă de la Basarabi (secolul X), bisericuța cimiterială de plan pătrat și cu cupolă, din fosta cetate romano-bizantină Dinogeția (secolele X–XI) și bisericuța mănăstirească de la Cetățuia, lângă Niculițel (cea mai veche biserică de plan treflat descoperită până acum la noi), din secolele XI–XII.

În epoca de început a organizării statelor românești de tip feudal (secolele XIII–XIV), stilul bizantin suferă, în Muntenia și Oltenia, o scurtă și trecătoare concurență din partea stilurilor arhitectonice apusene, reprezentate prin câteva biserici de tip romanic și de tip gotic, construite sub influența dominației ungurești dinainte de 1330, dintre care una la Câmpulung (de tip basilical romanic, de sub actuala biserică a mânăstirii Negru-Vodă, în care au fost înmormântați primii Basarabi) și una la Turnu Severin (de tip gotic, din prima jumătate a secolului XIV).

Respect pentru oameni și cărți

EDIFICIUL BISERICII. SIMBOLICA

Clădirea sau locaşul închinat lui Dumnezeu în care se adună credincioşii pentru rugăciune şi pentru primirea harului Duhului Sfânt, prin Sfintele Taine, se numeşte biserică. Conform tradiţiei ortodoxe, Dumnezeu este prezent în biserică într-un mod deosebit, invizibil.

Cuvântul românesc „biserică" provine din grecescul *basilica* – βασιλικη, care, la rândul lui, derivă din expresia grecească: βασιλικη οικος – casa Împăratului.

Biserica este „casa Domnului" şi icoana Împărăţiei lui Dumnezeu. Ea este odaia de nuntă în care suntem chemaţi să ne logodim cu Hristos – Mirele Ceresc. Ea este Muntele Sinai în care ni se descoperă Dumnezeu şi ne învaţă poruncile Lui şi Ierusalimul de Sus (Sionul), în care suntem chemaţi să sărbătorim „Paştile cele veşnice". Sfântul Maxim mărturisitorul numeşte biserica „Cerul pe pământ", ea fiind „tronul lui Dumnezeu", fiindcă aici, în chip nevăzut, stă Însuşi Mântuitorul nostru, într-o prezenţă deosebită şi plină de slavă, ce nu se contrazice şi nu exclude atotprezenţa Lui, ci o face mai reală într-un anumit loc. Biserica este un lăcaş închinat lui Dumnezeu, dar şi sfinţilor Lui, care uneori sunt aleşi ca ocrotitori ai lăcaşelor divine.

Un alt sens al cuvântului „biserică" este şi adunarea tuturor credincioşilor, acest termen fiind adoptat de greci ca echivalentul românescului „biserică", εκκλησια – adunare.

Coincidenţa acestor două sensuri e mai mult simbolică – din perioada creştinismului de început e cunoscută imaginea Bisericii sub chipul corăbiei, dar şi adunarea celor ce cred în Hristos Mântuitorul. Biserica e la fel ca o navă care pluteşte pe valurile vieţii de la păcat şi moarte, spre mântuire şi viaţă veşnică.

Imaginea corăbiei plutitoare apare involuntar în timpul contemplării bisericii cu acel „catarg" înalt al clopotniţei şi cupolelor, care se asociază cu pânzele umflate de vânt. O altă semnificaţie simbolică a bisericii este modelul Universului: biserica este o imagine a lui Dumnezeu şi a lumii create de El. Dacă e să privim secţiunea verticală a bisericii, partea inferioară – peretele, de la podea până la boltă – simbolizează lumea pământească. Partea de sus – bolta şi tamburul cu cupolă – simbolizează lumea cerească. Această simbolică se reflectă şi în sistemul picturilor bisericeşti – pe cupolă este plasată imaginea lui Iisus Hristos – Pantocratorul, adică împăratul lumii; pe tambur – imaginile arhanghelilor, proorocilor şi apostolilor, adică ale celor care aud glasul lui Dumnezeu. Picturile murale sunt dedicate evenimentelor din istoria biblică a creştinătăţii. Terestrul şi celestul în biserică se îmbină cu ajutorul pânzelor (o invenţie a arhitecţilor

Iisus Hristos Pantocrator

Cuviosul Antipa de la Calapodeşti

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

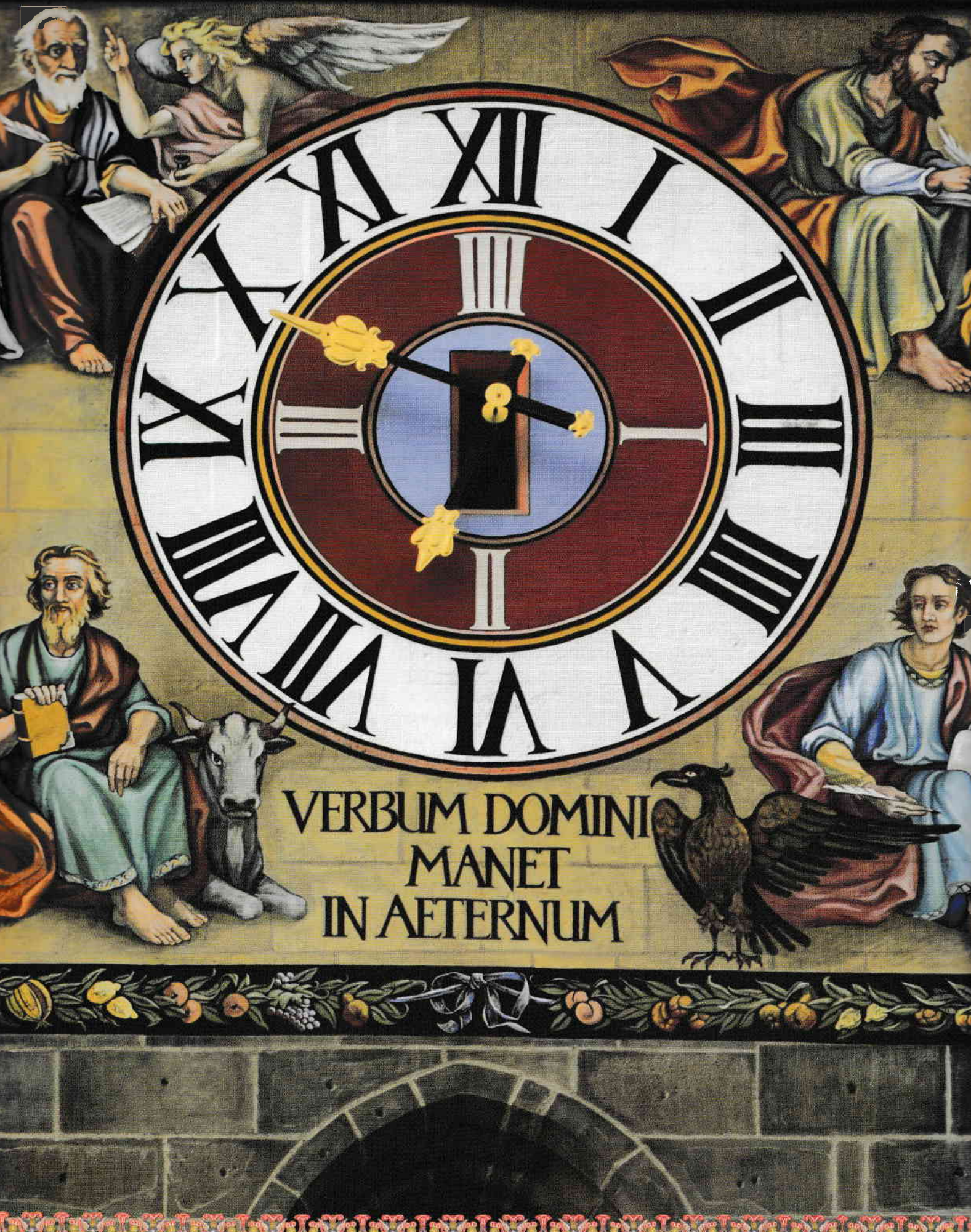

Respect pentru oameni și cărți

bizantini). Fragmente triunghiulare de formă sferică, ele se sprijină cu unghiul de jos pe stâlpi, iar colțurile de sus formează un cerc, care stă la baza tamburului cupolei. Integral, biserica întruchipează, la figurat, unitatea armonioasă a lumii spirituale (cerești) și materiale (pământești).

Părțile unei biserici ortodoxe sunt axate pe punctele cardinale, de exemplu, altarul bisericii întotdeauna e orientat spre est. Există câteva explicații. În primul rând, venirea lui Hristos, numit în Biblie „Soarele Dreptății" (Matei, 3,20), simbolizează Răsăritul, de unde răsare soarele. În al doilea rând, la est de Ierusalim se află muntele Măslinilor (Elion) – locul Înălțării Domnului Iisus Hristos. Și, în sfârșit, la est, după cum relatează Biblia, se afla paradisul pierdut de oameni: „Apoi Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit, și a pus acolo pe omul pe care-l zidise." (Facerea, 2,8). Vestul era perceput, în viziunea anticilor, ca tărâm al morților și al infernului. De aceea, înhumările se făceau de obicei în partea de vest a bisericii, iar subiectul picturilor murale, reprezentat la fel spre vest, a devenit compoziția „Judecata de apoi".

Tradiția ortodocșilor de a construi bisericile pe locuri înalte, bine văzute, este legată de înalta misiune a lăcașului sfânt. Harul dumnezeiesc, care persistă în biserică, conform învățăturii ortodoxe, se revarsă prin pereții ei în lume. De aceea, gardul care de regulă împrejmuiește biserica este un simbol al granița teritoriului sfânt.

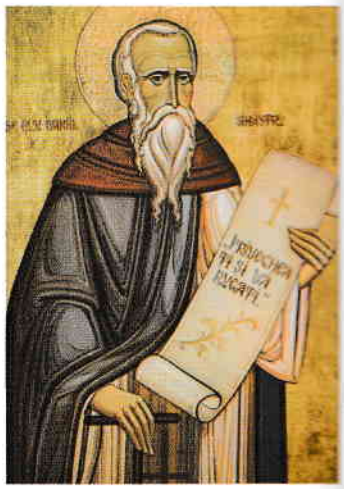

Cuviosul Daniil Sihastrul

BISERICILE DIN LEMN

Monumentele caracteristice arhitecturii religioase a românilor transilvăneni sunt bisericile din lemn. Foarte numeroase în toată regiunea munților și mai ales în Maramureș și Crișana, ele preced arhitectura de zid și de piatră, deși – datorită lipsei de rezistență a materialului lemnos, din care au fost făcute – nu s-au putut păstra exemplare prea vechi (se crede că una dintre bisericile din Ieud-Maramureș ar fi din anul 1364, iar o alta, din Apșa de Mijloc, ar fi fost construită la anul 1400).

Ceea ce deosebește însă bisericile de lemn din Transilvania de cele din alte părți ale țării și constituie punctul de greutate al artelor constructive este turnul-clopotniță ridicat peste pronaos. De o înălțime considerabilă în raport cu restul edificiului, el țâșnește deasupra acoperișului, împrumutând bisericii un aer de catedrală gotică.

Cele mai numeroase, mai vechi și splendide realizări ale arhitecturii bisericilor din lemn (Fildul de Sus, Bârsana, Cuhea, Ieud, Apșa de Jos ș.a.) sunt alcătuite dintr-o bază în formă de turlă cu patru laturi, peste care se ridică un foișor

Ceasul de pe turnul Bisericii Negre. Brașov, Transilvania. A fost întemeiată pe locul vechi Biserici catolice Sfânta Maria